

*Zuviel kann man wohl trinken,
Doch nie trinkt man genug*“ [TuTB, Lessing, с. 50].

Таким образом, можно утверждать, что концепт АЛКОГОЛЬ занимает значительное место в немецкой культуре, имеет ярко выраженную позитивную коннотацию и выступает не столько как физиологическое, а скорее как социальное и психологическое явление. Неоспоримой является его взаимосвязь с такими концептуальными доминантами, как ЧЕЛОВЕК, ПРОСТРАНСТВО и КОЛИЧЕСТВО.

Это позволяет нам, в свою очередь, предположить, что для немецкой поэзии характерным является концептополеное строение с доминантой ЧЕЛОВЕК в качестве его центра. Именно системный подход к изучению концепта АЛКОГОЛЬ представляется нам наиболее интересным и перспективным. Интересным было бы обращение к данному концепту не только на примере поэтических, но и прозаических немецких текстов.

Литература

Воркачев С.Г. Вариативные и ассоциативные свойства телесных лингвоконцептов. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 214 с. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гназис, 2004. – 390 с. *Красавский Н.А.* Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. – Волгоград: Перемена, 2000. – 495 с. *Приходько А.М.* Концепты і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с. *TuTB: Narciss Georg Adolf.* Trink- und Trostbüchlein. – Stuttgart-Hamburg: Deutscher Bücherbund, 2000. – 96 с. *Wahrig.* Deutsches Wörterbuch. – München: Bertelsmann Lexikoninstitut, 2002. – 1452 с.

УДК 810.111-26:81'42:141.311

МІНЦИС Ю.Б.

(Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника)

КОНЦЕПТУЛЬНЕ ПОЛЕ “ДЕМІНУТИВНІСТЬ”, ОБ’ЄКТИВОВАНЕ ЗАГАЛЬНИМИ НАЗВАМИ

У статті здійснена концептуалізація демінутивності у загальних назвах, визначені вербальні маркери об’єктивізації демінутивності, проведена класифікація мікрополів, з яких складається концептуальне поле “демінутивність” і виділені основні кластери у межах цих мікрополів.

Ключові слова: демінутивність, концептуальне поле, когнітивне утворення, мікрополе, лексема, кластер, картина світу.

Мінцис Ю.Б. Концептуальное поле “диминутивность”, объективированное нарицательными существительными. В статье осуществлена концептуализация диминутивности в нарицательных существительных, определены вербальные маркеры объективизации диминутивности, проведена классификация микрополей, входящих в концептуальное поле “диминутивность” и выделены основные кластеры в пределах этих микрополей.

Ключевые слова: диминутивность, концептуальное поле, когнитивное образование, микрополе, лексема, кластер, картина мира.

Mintsy Y. B. Conceptual field “diminutivity” objectivized by common nouns. This article deals with conceptualization of diminutivity in common nouns. It defines verbal markers of objectivizing diminutivity, classifies microfields making up the conceptual field “diminutivity” and singles out the main clusters within these microfields.

Key words: diminutivity, conceptual field, cognitive formation, microfield, lexeme, cluster, world view.

Статус демінутивного утворення у кожній мові різний завдяки відмінностям у фіксації ціннісного та емотивного аспектів у семантичній структурі демінутива як похідного слова, адже «похідне слово дозволяє зрозуміти яке концептуальне чи когнітивне утворення підведене під “покрівлю” знака, який квант інформації виділений тілом знака із загального потоку відомостей про світ [Вендина 1999, с. 27].

Похідне слово дає можливість зрозуміти способи мислення та ставлення до світу того чи іншого народу, а отже, дає можливість зрозуміти його модель представлення знань про світ, тобто зануритись у особливості концептуалізації дійсності цього етносу.

Оскільки лексичний рівень мови більше всього зазнає впливу зовнішнього середовища, можна припустити, що він зможе найбільш вичерпно та змістовно передати особливості концептуалізації дійсності англійського етносу.

Таким чином, **метою** запропонованого дослідження слугує концептуалізація демінутивності у загальних назвах шляхом когнітивного аналізу вербальних маркерів

об'єктивації демінутивності та подальшого моделювання концептуального поля "демінутивність" в англomовному дискурсі. Мета передбачає вирішення таких **завдань**: визначити вербальні маркери об'єктивації демінутивності, класифікувати мікрополя, з яких складається концептуальне поле "демінутивність" та виділити основні кластери у межах цих мікрополів. **Об'єктом** дослідження слугують лексичні одиниці, об'єктивовані загальними назвами в межах концептуального поля демінутивність. **Предмет** дослідження – об'єктивація загальними назвами концептуального поля демінутивність.

Концептуальне поле "демінутивність", об'єктивоване загальними назвами складається із трьох мікрополів: *ЖИВА ІСТОТА*, *КАЗКОВА ІСТОТА*, *НЕЖИВА ІСТОТА*. Мікрополя в свою чергу поділяються на кластери, що містять відповідні концепти, об'єктивовані загальними назвами у демінутивній формі.

У межах мікрополя *ЖИВА ІСТОТА* виділені кластери *ЛЮДИНА*, *НЕ-ЛЮДИНА*, *БІДОЛАШНА ЛЮДИНА* та *ПОГАНА ЛЮДИНА*.

Кластер *ЛЮДИНА* об'єднує концепти *ДОРΟΣЛИЙ* та *ДИТИНА*, вербалізовані через лексичні одиниці на позначення дорослих людей та дітей.

Концепт *ДОРΟΣЛИЙ* об'єктивований демінутивними лексемами *small* (*man, people, person*); *tiny* (*person, people*); *little* (*fellow, chap, husband, man, person*); *dear* (*father, mother*); *poor* (*wanderer, pilgrim, prisoner*); лексемами із суфіксом *-ie/y* (*ladie, auntie, mummy, daddy*).

Концепт *ДИТИНА* об'єктивований демінутивними лексемами *small* (*girl, boy, child, daughter*), *tiny* (*girl, child*); *little* (*girl, daughter, children*); *dear* (*son, daughter*); лексемами із суфіксом *-ie/y* (*girlsie, sonny, boysie, girly, kiddies, dearie*):

"*You look like you wanted that one, **sonny**, the shopkeeper said pleasantly*" [Dahl 1995, p. 62].

Кластер *ПОГАНА ЛЮДИНА* об'єднує концепти *ДУРЕНЬ* та *ЗЛОЧИНЕЦЬ*.

Концепт *ДУРЕНЬ* об'єктивований демінутивними лексемами *little* (*idiot, fool, twit, diddums*).

Концепт *ЗЛОЧИНЕЦЬ* об'єктивований демінутивними лексемами *little* (*cheat, thieves, brigand*):

"*A **little squirt** called Ollie Bogwhistle sneaked on me, - Hortensia said. I knocked his front teeth out.*" [Dahl 1996, p.106]

Кластер *БІДОЛАШНА ЛЮДИНА* містить концепт *ХВОРИЙ*.

Концепт *ХВОРИЙ* об'єктивований демінутивною лексемою *poor* (*hunchback, cripple, manikin*).

Кластер *НЕ-ЛЮДИНА* представлений концептами *ТВАРИНА*, *ПТАХ*, *КОМАХА*, *РЕПТИЛИЯ*.

Концепт *ТВАРИНА* об'єктивований демінутивними лексемами *small* (*pig*); *tiny* (*pig*); *baby* (*bear*); *little* (*caws, squirrel, pig, rat*); *dear* (*mule, pussy*); *poor* (*bear, lamb, rabbit, dog, horse, bear*); *sweet* (*kitten*); лексемами із суфіксами *-ling*, *-ie/y*, *-let* (*kitty, horsy, gosling, giraffey, pelly, piglet*):

"*It is an incredibly ugly gruesome-looking animal, rather like a **baby crocodile** but with a shorter head*" [Dahl 1996, p.137].

Концепт *ПТАХ* об'єктивований демінутивними лексемами *small* (*bird*), *sweet* (*goldfinch*); лексемами із суфіксами *-ie/y* (*swanee-swan-swan*).

Концепт *КОМАХА* об'єктивований демінутивними лексемами *little* (*insect, worm, brat, slug, cockroach, maggot, ant*); *dear* (*butterfly*); *poor* (*insect, butterfly*); *sweet* (*butterfly*).

Концепт *РЕПТИЛИЯ* об'єктивований демінутивними лексемами *baby* (*crocodile*); *little* (*viper, grass snake*).

Мікрополе *КАЗКОВА ІСТОТА* представлене кластером *МІФОЛОГІЧНА ІСТОТА* та концептами, об'єктивованими за допомогою лексем *little* (*nymph*); *sweet* (*fairy, angel*).

Мікрополе *НЕЖИВА ІСТОТА* містить кластери *ОБ'ЄКТ*, *АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ*, *ПРИРОДА* та *РЕЧОВИНА*.

Кластер ОБ'ЄКТ представлений концептами МЕБЛІ, КІМНАТА, БУДІВЛЯ, ОДЯГ, ЇЖА, ПРЕДМЕТ ПОБУТУ, ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ.

Концепт МЕБЛІ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (table, dressing table, box); *tiny* (drawer); *little* (mirror, camping stove, ornaments); лексемами із суфіксом –ie/y (telly); *a strip* (of grey cupboard, blue-and-white cardboard).

Концепт КІМНАТА об'єктивований демінутивними лексемами *small* (bedroom); *tiny* (room); *little* (room).

Концепт БУДІВЛЯ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (building, gate, house, yard); *tiny* (cottage, window, house); *little* (tunnel, wooden roof, house, cottage, yard, bridge):

“...Miss Trunchbull lived on the edge of the village, **the lovely small red-brick Georgian building known as The Red House, tucked away in the woods behind the hills**” [Dahl 1996, p. 227].

Судячи з особливостей об'єктивації демінутивності за допомогою лексеми *small* можна зробити висновок, що переважно ця лексема актуалізує денотативне значення демінутивності, тобто за допомогою неї виражаються об'єктивні характеристики малого та зменшеного розміру: *small girl, small birds, small gate*. Проте також ця лексема вживається у виразах *small victory, small stuff*, які не можуть об'єктивувати розмір. Отже, в такому випадку йдеться про невисоку важливість об'єкту.

Концепт ОДЯГ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (button, dress, hat), *little* (dress, trousers, hat).

Концепт ЇЖА об'єктивований демінутивними лексемами *small* (loaf of brown bread, chocolate bar); *little* (sweets, wedge of a gum, sausage); *a slice* (of bread), *a, piece* (of baked apple), *scrap* (of upside down cake), *small strip* (of potato skin), *bits* (of doughnuts, shredded wheat).

Концепт ПРЕДМЕТ ПОБУТУ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (corner of paper), лексемами із суфіксами –ie/y (*dolly, pressies, nighty, hanky*):

“Mitchell watched bags of **goodies** being carried from stores” [Provencher 2011, p. 54].

Концепт ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (face, eyes, pointed nose, beard); *tiny* (arms, hands, legs, arms, face, paws); *little* (face, figure, mouth); *dear* (eyes, face); *poor* (heart, head, face, eyes); *sweet* (mouth, face); лексемами із суфіксом –ie/y (*belly, brainy, tummy*); *a strip* (of hair):

“She kept her eyes steadily on the glass, and now the power was concentrating itself in one small part of each eye and growing stronger and stronger and it felt as though millions of **tiny little invisible arms** with hands on them were shooting out of her eyes towards the glass she was staring at” [Dahl 1996, p.165].

“It is about six inches long and very slimy, with a greenish-grey skin on top and an orange-coloured **belly** underneath” [Dahl 1996, p.137].

Кластер АБСТРАКТНЕ ПОНЯТТЯ містить концепти ЕМОЦІЯ, ЗВУК, РУХ ТІЛА, ПРОДУКТ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ХВОРОБА.

Концепт ЕМОЦІЯ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (sad smile); *sweet* (laugh, smile), *spark* (of wild excitement), *tiny twinkling wrinkles* (of a smile), *little* (laugh, smile).

Концепт ЗВУК об'єктивований демінутивними лексемами *small* (nervous voice); *little* (cracky noises, bum, sniffle, music); *sweet* (voice, music).

Концепт РУХ ТІЛА об'єктивований демінутивними лексемами *little* (hops, movements, push, skipping dance, peep).

Концепт ПРОДУКТ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ об'єктивований демінутивними лексемами *small* (victory, struggles, stuff, affair); *tiny* (idea, chance); *little* (song, plot, trick, joke, soul, thinking up, checking up); *sweet* (soul).

Концепт ПРОДУКТ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ об'єктивований демінутивними лексемами лексемами із суфіксом –ie/y (*footie*), *little* (work, help).

Концепт ХВОРОБА об'єктивований демінутивними лексемами *little* (gumboil, blister, wart, pockmark):

"Do you deny it, you miserable **little gumboil**? Do you plead not guilty?" [Dahl 1996, p. 23].

Спостерігається чітка тенденція до сильної актуалізації конотативної семи демінутивів виражених лексею *little*. Для прикладу, демінутиви на позначення тварин часто були концептуалізовані у значенні істот, які у дорослому вигляді також мають малий розмір і зазвичай викликають відразу у людей своїм неприємним виглядом (*insect, worm, brat, viper, rat, slug, cockroach, maggot*):

"You were wrong! The Trunchbull barked. In fact you strike me as a sort of **poisonous little pockmark** that will always be wrong!" [Dahl 1996, p.152].

Кластер ПРИРОДА представлений концептами ФЛОРА ТА ЯВИЩЕ ПРИРОДИ.

Концепт ФЛОРА об'єктивований демінутивними лексемами *dear* (tree, flower); *sweet* (tree, flower);

Концепт ЯВИЩЕ ПРИРОДИ об'єктивований демінутивними лексемами *sweet* (spring, morning breeze); *a wave* (of lightning), *speck* (of light), *jet* (of freezing air), *drops* (of rain), *inch* (of rainwater).

Кластер РЕЧОВИНА представлений концептами РІДИНА та ТВЕРДА РЕЧОВИНА.

Концепт РІДИНА об'єктивований демінутивними лексемами *a splash* (of paint); *a fleck* (of froth), *a drop* (of water):

"Sawdust in the gear-boxes, the electric –drill on the speedometer cables, **a splash of paint** here and there and **a few other clever little tricks** and the idiots were all falling over themselves to buy" [Dahl 1996, p.50].

Концепт ТВЕРДА РЕЧОВИНА об'єктивований демінутивними лексемами *a lump* (of metal), *a piece* (of tissue, fith, string).

Зменшеність може також бути об'єктивована інгерентними демінутивами на позначення тварин малого розміру, які викликають у людей відразу: *shrimp, insect, midget* тощо:

"I am fed up with you **useless bunch of midgets**! roared the Trunchbull." [Dahl 1996, p. 23].

Таким чином, концептуальне поле ДЕМІНУТИВНІСТЬ досить широко та об'ємно представлене у англомовній дитячій картині світу. Окрім звичних концептів типу ДОРОСЛИЙ, ДИТИНА, ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ, у ній представлені такі нетипові концепти як МІФОЛОГІЧНА ІСТОТА, ХВОРОБА, ЗВУК, ЕМОЦІЯ, РІДИНА тощо, що свідчить про потужні можливості категорії демінутивності у англійській мові.

Деякі концепти отримували об'єктивацію у відносно однаковій мірі усіма демінутивними лексемами (ДОРОСЛИЙ, ДИТИНА), проте є концепти, які об'єктивувались чітко визначеними лексемами, для прикладу, концепт ХВОРИЙ – тільки за допомогою лексеми *roog*, а концепти ДУРЕНЬ, ЗЛОЧИНЕЦЬ, ХВОРОБА – через лексему *little*. Це свідчить про те, що, очевидно, функціональним навантаження лексеми *roog* є виражати прихильність та співчуття, особливо до хворої людини. Оскільки концепти ДУРЕНЬ, ЗЛОЧИНЕЦЬ, ХВОРОБА є "негативно зарядженими" концептами, то лексема *little* може виконувати функцію пом'якшення "негативізму", зменшення відрази та антипатії.

У дитячій художній прозі демінутивність концептуалізована досить широким колом понять, розмір яких значно варіюється. Зменшеними у дитячій картині світу, змодельованих автором у художньому творі, можуть бути не тільки предмети дійсно малого розміру (мізерні комахи, недорослі істоти), а такі, що порівняно з розмірами дитини взагалі не можуть здаватися малими (будинки, меблі, великі тварини).

Найбільшими предметами, що підлягали зменшенню, виявились будинки (*cottage, house*), а найменшими – назви комах та личинок (*maggot, cockroach*) і частин тіла людини (*eyes*). Очевидно, автор у художньому творі намагається зменшити великі предмети, привести їх до розмірів світу дитини. Стосовно предметів, які в природі вже є малого розміру, основною ціллю автора є викликати певні емоції, адже зменшувати предмети, які є зменшеного розміру, немає потреби. При цьому, якщо мовиться про предмети, що належать світу дитини, демінутиви отримуються позитивну конотацію, у випадку предметів зі світу

дорослих, часто вони є негативно зарядженими, у зв'язку з тим, що зменшення «дорослих» предметів не є природнім процесом (*the man's little arms*).

У дитячій картині світу зменшеними об'єктами виявились як живі (люди, тварини, птахи, комахи), так і неживі істоти (будинки, меблі, кімнати тощо). Крім цього, досить значний об'єм займають демінутивні абстрактних понять, емоцій, звуків, рухів тіла, продуктів розумової діяльності людини тощо, а також назви речовин, тобто тих змістових одиниць, які за своєю природою не можуть бути зменшеними.

У значенні демінутивності концептуалізованому у виразі *little* + *прикметник* спостерігаються додаткові смисли, які можуть означати негативні або позитивні характеристики об'єктів та людей. Серед негативних можна відмітити змістові одиниці на позначення відрази (*disgusting, suppurating, nauseating, poisonous*), відсутності розуму (*silly, ignorant, daft*), жадібності (*greedy*), неохайності (*dirty, filthy, skinny*) та неприємного вигляду. До позитивних відносимо змістові одиниці на позначення інтелектуальних характеристик об'єкта (*clever, nifty*), скромності (*innocent, quiet*) та позитивного відношення (*good, funny, pretty*). Жалість як додатковий смисл також яскраво актуалізований у демінутивних утвореннях за участю таких лексем як *poor, miserable*.

Важливо зазначити, що досить часто вираз *little* + *прикметник* виражає негативні явища, тим самим доводячи гіпотезу, що *little* може слугувати для послаблення та пом'якшення негативної критики певного об'єкту:

“Matilda! She barked. Stand up! Who, me? Matilda said. What have I done? Stand up, you disgusting little cockroach! I haven't done anything, Miss Trunchbull, honestly I haven't. I've never seen that slimy thing before! Stand up at once, you filthy little maggot!” [Dahl 1996, p.161].

У значенні демінутивності концептуалізованому у виразі *tiny*+*прикметник* спостерігаються додаткові смисли пов'язані, зазвичай, із описом зовнішніх характеристик об'єктів: *dark, invisible, twinkling, strong* тощо.

Демінутивність концептуалізована у виразі *small*+*прикметник* виражає зовнішні об'єктивні характеристики (*black, dark, green, red*) або суб'єктивну позитивну чи негативну оцінку рис характеру та поведінки людини: *arrogant, eager, nervous, superior, neat, shiny* тощо.

Можливою є гіперболізація автором об'єктивного значення розміру предмету, щоб підкреслити його надзвичайно малий розмір:

“More stupid than donkey; more stupid than dog; even more stupid than eeny-weeny-teeny-titchy-witchy-snitichy mouse” [Strong 2004, p. 45].

“Once upon a time there were three bears who lived together in a house of their own in a wood. One of them was a little, small, wee bear...” [Ahlberg 2003, p. 10].

Характерним способом акцентуації малості у дитячій художній прозі може бути також не так зменшення розмірів предметів, як збільшення предметів, які їм протиставляються або їх оточують. За рахунок такої «імпліцитної» демінутивізації предмети стають дрібнішими та меншими на фоні збільшених до аномальних розмірів об'єктів:

“And there's a – there's a – there's a – a – a – a – a sort of giant ladybird!... And a colossal green grasshopper!... And a mammoth spider!.. And an enormous – a simply enormous centipede! Screamed the Captain.” [Dahl 1996, p. 94].

Діти, сприймаючи будь-які епітети та образи буквально, почуваються малими поряд із такими гігантськими створіннями та уявляють весь навколишній світ, предмети та об'єкти у ньому зменшеним порівняно з цими велетенськими комахами.

Отже, свій задум «зменшити» об'єктивну реальність автор не обов'язково реалізує за рахунок демінутивності та зменшення розмірів предмету, часом, спосіб збільшення розмірів предмету призводить до схожого ефекту. Для прикладу, щоб досягти такого ефекту автор може описати особу за допомогою зворотів *“bull-neck”, “big shoulders”, “thick arms”, “powerful legs”, “sinewy wrists”, “massive thighs”,* завдяки чому всі навколишні об'єкти автоматично зменшуються у дитячій уяві. Саме тому автори досить часто використовують цей засіб для досягнення власне протилежного ефекту – зменшення навколишньої реальності в уяві дитини:

"She had once been a famous athlete, and even now the muscles were still clearly in evidence. You could see them in the bull-neck, in the big shoulders, in the thick arms, in the sinewy wrists and in the powerful legs. Looking at her, you got the feeling that this was someone who could bend iron bars and tear telephone directories in half." [Dahl 1996, p. 83].

"Matilda and Lavender glanced round and saw the gigantic figure of Miss Trunchbull advancing through the crowd of boys and girls with menacing strides. The children drew back hastily to let her through and her progress across the asphalt was like that of Moses going through the Red Sea when the waters parted." [Dahl 1996, p. 112].

Отже, можна стверджувати, що концепти демінутивності та аугментативності є тісно пов'язаними у дитячій концептуальній картині світу.

Таким чином, концептуальне поле **ДЕМІНУТИВНІСТЬ** представлене у англійській художній прозі трьома мікрополями **"ЖИВА ІСТОТА"** (4 кластери), **"КАЗКОВА ІСТОТА"** (1 кластер) та **"НЕЖИВА ІСТОТА"** (чотири кластери). Кожен із кластерів трьох мікрополів містить концепти, які пов'язані єдиною класифікаційною ознакою демінутивності та об'єктивовані загальними назвами у демінутивній формі.

Перспективами дослідження можуть слугувати дослідження демінутивів в інших жанрах, розробка класифікації прагматичних характеристик демінутивів, опис реалізації демінутивів у мовленнєвих актах і т.д.

Література

Вендина Т.И. Словообразование как способ дискретизации универсума // Т.И. Вендина / Вопросы языкознания. – М.: 1999. – № 2. – С. 27-49. Ahlberg A. Ten in Bed / A. Ahlberg. – Puffin Books, 2003. – 95 p. Dahl R. Charlie and Mr. Willy Wonka. / R. Dahl. – Puffin Books, 1995. – 375 p. Dahl R. James and the Giant Peach. / R. Dahl. – Knopf, 1996. – 126 p. Dahl R. Matilda. / R. Dahl. – Puffin Books, 1996. – 240 p. Provencher R. and E. Bedtime Stories for Sleepy Tykes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wsprog.com/rp/rplib1/Bedtime1.pdf>. Strong J. Viking at School / J. Strong. – Puffin Books, 2004. – 72 p.

УДК 81'37'367.623:811.111

МОРОЗЕНКО О. О.

(Донецький національний університет)

ТИПИ ОЦІННИХ ПРИКМЕТНИКІВ, ЩО ВЕРБАЛІЗУЮТЬ КОНЦЕПТ *CHARACTER*

У статті досліджується семантичні характеристики оцінних прикметників, що вербалізують концепт *CHARACTER*. Описано особливості виявлення оцінного значення в семантиці лексичних одиниць, встановлюються основні типи оцінних